

l a g a r t o f e r n á n d e z

[13]25

AL PRINCIPI
VA SER
LA PARAULA

DONES DEL
POBLE SAHRAUÍ

SAHRAUIA

[Dedicat a la dona sahrauí]

Vaig tenir set, i els teus dits
van abocar la rosada.

Vaig tenir fam,
de pa, de pau,
i els teus cants em van satisfer.

Amb la capa d'estels,
vas abrigallar la nit gèlida,
vas apropar la lluna i la brisa
marina.

Esperit,
alegria, esperança,
com compensar-te, digues-me,
com superar la màgia.

Zahra Hasnauí

La Coordinadora Catalana d'Ajuntaments Solidaris amb el Poble Sahrauí (CCASPS) i el Fons Català de Cooperació al Desenvolupament (FCCD) tenim el plaer de presentar-vos l'exposició *[13]25 Dones del Poble Sahrauí*, un treball que hem volgut encarregar al fotògraf Daniel Lagartofernández, autor que ha estat avalat per Luisa Morgantini per la seva tasca amb dones a Palestina i Colòmbia.

En aquest sentit, tant la CCASPS com el Fons Català, creiem que aquesta exposició visibilitza el valor, la fortalesa, la integritat i la resistència de la Comunitat Sahrauí representada per les 13 dones fotografiades, que són especialment destacables per la seva biografia, la seva història i la seva experiència. Dones que ens han confiat els seus testimonis, fet que els agraïm especialment, alhora que els oferim el nostre suport.

Estem convençuts que la dona té un paper i un rol fonamental en el desenvolupament dels processos de pau i, en aquest cas, la dona sahrauí esdevé fonamental per la construcció i la consecució d'una pau real i duradora al Sàhara Occidental.

Amb el desig que així sigui, esperem que aquesta exposició sigui del vostre interès i que signifiqui, des de les institucions catalanes que treballem pel foment de la pau i el respecte als Drets Humans del Poble Sahrauí, una bona contribució i un bon suport envers la consecució d'una pau justa al Sàhara Occidental.

Meritxell Budó i Pla

Alcaldessa de la Garriga
Presidenta del Fons Català

Neus Lloveras

Alcaldessa de Vilanova i la Geltrú
Presidenta de la CCASPS
Barcelona, novembre de 2013

Aquest projecte està inspirat en la *Resolució 1325 sobre Dones, Pau i Seguretat* del Consell de Seguretat de les Nacions Unides, aprovat l'any 2000. La Resolució 1325 insta a adoptar mesures per donar suport a les iniciatives de pau de les dones, i a garantir la protecció i el respecte dels drets humans de les dones i les nenes.

Després d'haver desenvolupat el projecte amb dones palestines i israelianes, i posteriorment amb dones colombianes, en aquesta ocasió tretze dones sahrauís prenen la paraula, per constatar un oblit i una injustícia que dura ja massa temps. Per recordar que la legalitat internacional dóna suport a la causa i la sobirania sahrauís. Per advertir a la comunitat internacional que si no pressiona els Estats membres del Consell de Seguretat que bloquegen la celebració del referèndum (EUA i França) la tornada a les armes és una opció que, encara que no desitjada, comença a dibuixar-se com a inevitable. Quaranta anys és massa: fins i tot elles, que ho han suportat tot, comencen a no poder sostenir els efectes comprensibles de tal hipocresia i humiliació.

Mabrouk, Filles dels Núvols, vosaltres que mai no us heu considerat víctimes, sinó supervivents.

Daniel Lagartofernández

*Campament de Refugiats Sahrauis de Rabuni
Tindouf, Algèria, 8 d'octubre de 2013*

- 1884 Espanya colonitza el Sàhara Occidental.
- 1965 L'ONU urgeix a la descolonització del Sàhara Occidental.
- 1973 Neix el Front Polisario: el Moviment Nacional d'Alliberament Sahrauí pren les armes.
- 1975 16 D'OCTUBRE - La Cort Internacional de Justícia falla a favor del dret d'autodeterminació del Poble Sahrauí. Són rebutjades les reclamacions de sobirania per part del Marroc i Mauritània.
6 DE NOVENBRE - El Rei Hassan impulsa la "Marxa Verda" ("Marxa Negra", per als sahrauís). 350.000 marroquins marxen sobre el territori del Sàhara Occidental marcant l'inici de la invasió.
- 1975-91 Guerra de guerrilles entre el Front Polisario i l'exèrcit del Marroc. Els sahrauís aconsegueixen expulsar a l'exèrcit maurità en el seu intent d'envair el Sàhara pel sud.
- 1976 27 DE FEBRER - Espanya es retira. S'auto-proclama la República Arab Saharai Democràtica (RASD), l'Estat Sahrauí a l'exili. Avions marroquins bombardegen amb napalm i bombes de dispersió als civils sahrauís que fugen del conflicte. Desenes de milers de sahrauís es refugien al desert del sud-oest algerià, a Tinduf, on continuen amb els seus descendents fins avui en dia.
- 1981-87 Els marroquins construeixen un mur de 2.500 km que separa els Territoris Ocupats del Sàhara Alliberat. És l'estructura militar més llarga del món. Més de 5 milions de mines i 100.000 soldats marroquins custodien el que els sahrauís anomenen el Mur de la Vergonya.
- 1991 Se signa un alto-el-foc afavorit per Nacions Unides: la Missió de Nacions Unides pel Referèndum al Sàhara Occidental MINURSO entra al Sàhara Occidental per organitzar un referèndum d'autodeterminació per a principis de 1992.
- 1992 El referèndum no se celebra a causa de l'oposició del Marroc.
- 1999, 2001, 2005 I 2010 FINS A L'ACTUALITAT Successius aixecaments pacífics al Sàhara Occidental ocupat, atesa la inexistència de drets humans i econòmics per a la població sahrauí, i la falta de progrés en el procés del referèndum.
OCTUBRE DEL 2010 - Creix el Campament de la Dignitat de Gdeim Izik als afores d'El-Aaiun ocupat: és considerat el preludi de les Primaveres Àrabs. És desallotjat violentament per part de les forces de seguretat marroquines, que causen víctimes mortals.

EL PRESENT

El Poble Sahrauí continua esperant poder votar per decidir sobre el seu futur. Moltes veus clamen per la tornada a les armes, fet que és preocupant: se senten traïts per l'ONU, EUA, França, Espanya i la resta de la Unió Europea.

La dona sahrauí és un au fènix, sempre ressorgint de les seves cendres. No s'ha tirat enrere en els últims 38 anys en l'inhòspit desert algerià, ni sota l'ocupació marroquina al Sàhara Occidental, amb dos fronts de lluita oberts: el de l'alliberament nacional de tots els sahrauís, i el de l'emancipació i el dret de les dones de ser protagonistes de la seva pròpia història. La nostra cultura no és contrària a la participació de les dones, és una cultura permissiva, tolerant, i igualitària com no n'hi ha d'altra en l'esfera àrab. I en l'àmbit privat, és la dona la que educa als seus fills en la noviolència, la que s'esforça a transmetre esperança: volem que els nostres fills s'eduquin pensant en un futur pròsper en un país sobirà i no desitgem transmetre un missatge de rancor cap a l'ocupació, malgrat tant de patiment.

ÉS LA DONA LA QUE EDUCA ELS SEUS FILLS EN LA NOVIOLÈNCIA, LA QUE S'ESFORÇA A TRANSMETRE ESPERANÇA, MALGRAT TANT DE PATIMENT

Però ara ens és molt difícil mantenir la idea de la lluita pacífica i intentar transmetre als joves confiança en les institucions internacionals. Ells mateixos ens ho diuen: "nosaltres hem fet tot el possible per dur a terme una resistència no violenta modèlica, perquè la comunitat internacional ens faci cas". I el Marroc continua agredint-nos impunement als Territoris Ocupats del Sàhara Occidental, perquè vol induir-nos a la violència, per tenir més raons per continuar el seu sistema brutal de repressió, especialment contra les dones, baluard de la resistència pacífica als dos costats del Mur de la Vergonya.

Realment val la pena tant de sacrifici? Llavors, per què hi ha la MINURSO? És l'única missió de Nacions Unides al món que no té entre les seves tasques la supervisió del respecte dels Drets Humans: és un actor passiu. Així només garanteix l'ocupació.

ARA ENS ÉS MOLT DIFÍCIL MANTENIR LA IDEA DE LA LLUITA PACÍFICA, I INTENTAR TRANSMETRE ALS JOVES CONFIANÇA EN LES INSTITUCIONS INTERNACIONALS

La víctima no pot posar més sobre la taula. I el conflicte sahrauí ara mateix és en un punt d'inflexió. Desitgem transmetre el missatge que és urgent trobar una solució política a aquest conflicte. Europa, i especialment Espanya, responsable polític i moral dels patiments del poble sahrauí, no es poden permetre un conflicte violent al sud de les seves fronteres.

Els aliats del Marroc estan legitimant una il·legalitat. Si tornem a les armes, el responsable no serà el Marroc, sinó França i Estats Units, i alhora, la Unió Europea. Això és important assenyalar-ho en aquest projecte.

De la conversa mantinguda amb Jadiyahetu El-Mohtar, representant a Espanya de la Unió Nacional de Dones Sahrauís (UNMS). Alcalá d'Henares. Agost 2013

LJADRA MINT MABROC

La Poetessa del Fusell

CAMPAMENTS DE REFUGIATS - TINDOUF, ALGÈRIA

Provinc d'una família de pastors nòmades. Des de molt petita he compost poesies.

Sóc una guerrera. M'anomenen la Poetessa de l'Exèrcit Sahrauí. Els combatents vam agafar les armes sense conèixer com s'utilitzaven, però vam saber fer-les servir. Teníem tres adversaris: Espanya, Mauritània i el Marroc, amb els seus aliats francesos. Ens vàrem enfrontar a tots amb coratge: així ens vàrem convertir en herois. L'exèrcit va ser el que va protegir el poble i jo vaig oferir la meua poesia als soldats. Feia poemes sobre les operacions militars, sobre els nostres grans lluitadors. Així pujava la moral dels nostres soldats. Enregistràvem les poesies, i les retransmetien per ràdio. La gent pensava que jo era a tots els fronts, a tot arreu on els nostres guerrers lluitaven per la nostra pàtria: la guerra va donar sentit i un objectiu a la meua poesia.

Els sahrauís sempre hem sofert algun tipus de colonització, d'ocupació. I sempre hem lluitat contra els nostres enemics. Quan van entrar els marroquins nosaltres vàrem fugir. La marxa va ser molt dura: vàrem caminar des d'El-Aaiun fins als Territoris Alliberats. Jo portava els meus cinc fills petits. Des d'allà els guerrillers del Polisario ens van portar fins a Rabuni, a Tindouf, Algèria. Pel camí vam poder veure i plorar els desastres dels bombardejos a Tifariti.

Des de Rabuni el gener de 1976 vam arribar fins a aquest campament, al qual també vàrem anomenar El-Aaiun, i encara hi som. No hi havia res. Res. Molt treball, molt fred, sense llenya, sense roba d'abric. Sense metges, sense mitjans, vàrem començar a fer maons de tova, per grups, a cuidar els nens malalts. A poc a poc, i amb molt d'esforç, hem construït el que tenim ara.

I així, trigant més o menys, aconseguirem la nostra independència. La continuïtat de la nostra lluita i del nostre treball ens retornarà la llibertat. Tots els sahrauís som així: nosaltres, els més grans, sabem lluitar contínuament fins a aconseguir el que perseguim, i volem que els nostres fills també siguin així.

Pots fer-me un muntatge de fotos on jo aparegui en el nostre El-Aaiun ocupat? No? Llavors anem a fora, perquè la teua gent vegi com és el Campament de Refugiats d'El-Aaiun, on visc, i des d'on un dia tornarem a casa.

CONTINUÏTAT

MAMA SIDI ABDELHADI

Ex-secretària general de la
Unió Nacional de Dones Sahrauís

CAMPAMENTS DE REFUGIATS - TINDOUF, ALGÈRIA

Vaig passar dos anys a la presó sota l'ocupació marroquina. Abans, havia format part de cèl·lules de resistència del Polisario durant el domini espanyol. Vaig escapar de la repressió als Territoris Ocupats i vaig venir als Campaments. Quan vaig arribar aquí vaig continuar militant, aquesta vegada en el camp de l'ensenyament. Em vaig formar com a mestra a l'Escola de Dones del 27 de Febrer, i després de la meva graduació vaig continuar-hi fent classes, i també vaig ensenyar en altres escoles. He participat de l'organització del sistema educatiu dels Campaments. Vaig ser escollida secretària general de la Unió Nacional de Dones Sahrauís el 1996, i ho vaig ser fins el 2002.

M'han triat a mi com podrien haver triat qualsevol altra dona. Jo no sento que hagi fet més per a les dones sahrauís que la resta de les meves germanes. Totes som refugiades i totes patim l'ocupació: totes som iguals. I totes (totes!) hem fet l'impossible per lluitar i sobreviure. Les que parlen i les que no. Pensar això m'emociona enormement.

Jo només crec en la pau. Odio totes les conseqüències causades per la guerra. Nosaltres hem pagat un preu molt alt per tot el que va passar a la guerra. I ho hem fet en silenci, un silenci que significa moltes coses. La primera és que la dona sahrauí no parla mai dels seus problemes. La segona recorda el silenci que existeix sobre la causa sahrauí. La tercera, el bloqueig informatiu sobre el que passa als Territoris Ocupats. Ha d'arribar el temps en què callin les armes, en què es trenqui el silenci i comenci el diàleg. És l'única solució.

Vull que em facis la foto al pati de formació de l'Escola de Dones del 27 de Febrer. Aquí es van formar les dones en matèria militar i després s'han format per cobrir les necessitats de les diferents *wilaies* dels Campaments: mestres, administratives, personal sanitari... Moltes noies que es van formar a l'estranger tornen per ensenyar aquí. Aquesta escola simbolitza la força i la importància de la dona sahrauí als Campaments.

La paraula que he escollit és Albada: després de la nit llarga, freda i fosca, surt el sol. Sempre.

ALBADA

DAGJA LACHGAR

Membre de l'Associació Sahrauí de
Drets Humans ASDH

Integrant del Comitè de Suport a
l'Autodeterminació
del Poble del Sàhara Occidental CODAPSO

TERRITORIS OCUPATS - SÀHARA OCCIDENTAL

Des de petita vaig desitjar ser lliure. Tinc gravades a la memòria les imatges de la manifestació de 1970, durant la qual va desaparèixer Bassiri i diversos sahrauís varen ser assassinats per la Legió espanyola. Llavors no vaig entendre el que passava, però no ho vaig oblidar mai. Des de llavors l'esperit lluitador viu en mi, i hi viurà sempre.

A causa del meu activisme, a la meua vida he passat per cinc presons, tant al Sàhara Occidental com al Marroc. He estat 11 anys i mig empresonada, desapareguda sense condemnes, en presons clandestines que l'Estat marroquí no reconeix que té.

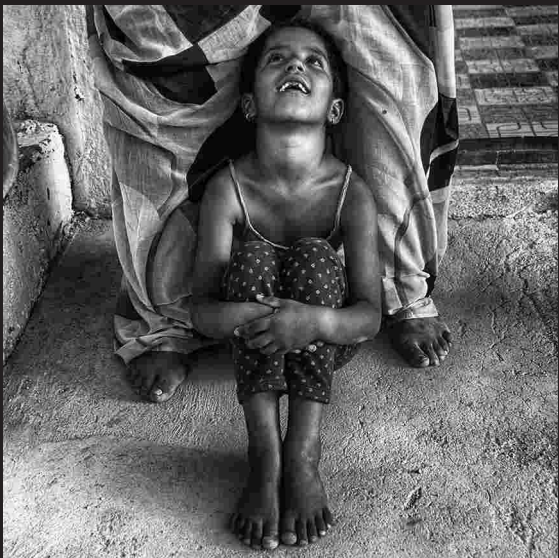
Sóc integrant de l'anomenat Grup dels 7, activistes que vàrem desafiar el Govern del Marroc i vàrem visitar els Campaments de Refugiats l'octubre de 2010. Els Territoris Ocupats del Sàhara Occidental pateixen un bloqueig informatiu i polític, i per això no se'ns permetia tenir contacte amb la nostra gent als Campaments. Nosaltres vàrem voler trencar aquest bloqueig, tot i saber que quan tornéssim seríem jutjats i empresonats. Volíem reforçar la idea d'unitat. A la nostra tornada, vàrem ser detinguts, acusats d'alta traïció pel Govern marroquí, jutjats per un tribunal militar i condemnats a la presó de Salé, a Rabat. Allà vaig patir tortures físiques i psíquiques durant els quatre mesos que vaig estar tancada, d'una manera que no havia conegut abans.

Amb el nostre sacrifici hem aconseguit que ara la nostra gent als Territoris Ocupats pugui visitar les nostres famílies als Campaments. Sempre hem mostrat rebel·lia enfront de les ordres i les lleis repressores marroquines. No tenim res a amagar, ni res de què ens haguem d'avergonyir amb la nostra resistència. I és fruit del nostre coratge i valentia que les autoritats cedeixin. Jo he tornat a viatjar-hi dues vegades després d'aquesta primera visita.

Després de Gdeim Izik l'Estat marroquí ens va prohibir tenir haimes al carrer. La haima per a nosaltres és un símbol tradicional i cultural, no és com una casa, té moltes portes i sempre és oberta, i sota el seu sostre ens reunim tota la família i els amics: és el refugi del poble sahrauí. Aquesta haima és a la teulada de casa de l'activista Hassanna Duihi, desafiant la prohibició marroquina, i és per això que l'anomenem la Haima del Desafiament.

DESAFIAMENT

RABA MOHAMED SAID

Ex-secretària general de l'Organització de les Dones
Ex-Parlamentària

CAMPAMENTS DE REFUGIATS - TINDOUF, ALGÈRIA

He donat la meva vida pel meu poble. Vaig ser una soldat, i vaig entrenar a dones per combatre. Vaig participar en operacions militars al nord del Sàhara durant la guerra. Se'm va cridar més tard perquè anés a ajudar a establir els campaments. Al principi, vivint en forats excavats a la terra: cinc dones soles i els militars. Temps de misèria. A Tindouf ens van donar una haima, on vàrem tenir la primera administració de l'exili i el primer dispensari.

Com a secretària general de l'Organització de les Dones vaig rebre l'ordre de crear una escola de dones, la que després seria l'Escola de Dones del 27 de Febrer. Al principi per a la formació militar. Més endavant vam començar a formar-les per a les necessitats administratives, educatives i sanitàries dels campaments. Hem estat les estrategues, les gestores i les que vam ser convidades a augmentar la població quan la guerra matava els nostres un dia rere l'altre. Durant tota la lluita jo he donat a llum vuit criatures.

I hem aconseguit crear una estructura de govern, educativa i sanitària molt estables. Això es va buscar des de l'inici del govern a l'exili, per evitar problemes en les primeres iniciatives de construcció en llibertat, tal com han sofert refugiats d'altres parts del món.

Ahir vam tenir un debat amb tres dels meus fills. Em van dir: "Si vas a trobar-te amb aquest fotògraf i no et proporciona alguna cosa que ajudi a aconseguir la nostra independència, no has de parlar amb ell". Em repeteixen sempre: "Si no hi ha una solució, mama, nosaltres demà empunyarem les armes". Entenc la seva desesperació, els nostres joves són persones cultes i preparades: gent que malgasta la seva vida en el no-res dels Campaments, gent que és torturada dia rere dia als Territoris Ocupats.

La meva ment parla: unes vegades m'anima a continuar, unes altres em diu que estic plena d'arrugues i no he aconseguit res. És normal, no desitjo entristir ningú amb els meus pensaments. Però és que no puc evitar sentir la injustícia del que ens està succeint. I és que l'única cosa que m'afecta realment en aquesta vida és no tenir encara la independència total.

INDEPENDÈNCIA TOTAL

MARIEM HASSAN

Cantant

LA DIÀSPORA - CATALUNYA

Sóc cantant i una refugiada que resideix a Catalunya des de finals de 2002. Vaig parir tots els meus fills amb el micròfon a la mà: cantava estant embarassada i quan eren nadons van viatjar amb mi per França, Espanya, i el Sàhara Alliberat quan animava els combatents.

Vaig començar cantant cançons tradicionals en casaments i bateigs quan tenia 14 anys. A finals de l'any 1974 vaig començar a aprendre cançons revolucionàries. Cançons contra la dominació espanyola, i de suport al Front Polisario i a la nació sahrauí. El 1978 vaig entrar a formar part de Luali, i des de llavors he viatjat per tot el món donant a conèixer amb la meva música el patiment i les demandes legítimes del meu poble.

La meua veu prové d'Al·là, i pertany al meu poble. És als seus cotxes, a casa seva, als seus telèfons mòbils, a les seves botigues. Les meves cançons parlen dels torturats i dels empresonats, de la resistència al carrer i a les universitats. Parlen dels nens orfes i de les dones vídues. Parlen de Maata-la, el barri més lluitador d'El-Aaiun ocupat, parlen del Campament de Gdeim Izik... Demano salut a Déu per compondre una cançó dedicada als condemnats il·legalment a cadena perpètua.

La melfa és el vestit tradicional de la dona sahrauí, i un dels símbols de la nostra cultura. I per a mi, no existeix un vestit més elegant. Abans, jo vivia amb molta por i per això em vestia moltes vegades amb pantalons, camisa llarga i mocador. El 2009 vaig patir una agressió a Madrid, quan estava enregistrant *Shouka*, per part de joves marroquins a sou del seu Govern. Aquella nit jo portava la melfa, i aquest atac va fer que em sentís més orgullosa dels meus orígens, i ja no he deixat de vestir-la: la por afebleix tants anys de lluita.

No vull fotografiar-me en un lloc bonic. Perquè pateixo vivint en la Diàspora, lluitant contra el Marroc, i ara també contra un càncer. Fotografia'm darrere de casa meua, on hi ha part de la zona industrial de Sabadell i que això simbolitzi les fàbriques de processament de peix i de fosfats que el Marroc té al meu país, per explotar il·legalment els nostres recursos naturals.

MELFA

EL GHALIA DJIMI

Vice-presidenta de l'Associació Sahrauí de
Víctimes de Violacions Greus dels Drets Humans
Comeses per l'Estat del Marroc ASVDH

Integrant del Comitè de Familiars de
Desapareguts Sahraúis

TERRITORIS OCUPATS - SÀHARA OCCIDENTAL

Després de la meva captivitat clandestina entre 1987 i 1991, com a dona que creu en la independència del Sàhara, i malgrat tot el que he sofert en la meva pròpia carn i en el meu cor, malgrat que la meva mare està desapareguda des de 1984, vaig decidir continuar la meva lluita sense amagar-me, i d'una manera pacífica.

Quan algú em pregunta sobre la nostra experiència a les presons, els recordo les fotos que hem vist de la presó d'Abou Ghraib, a l'Iraq. Tinc marques de mossegades dels gossos dels marroquins al braç i vaig perdre el cabell a causa dels productes químics que van utilitzar quan ens van torturar. Gràcies a la nostra creença en Déu, i en la creença en la legitimitat de la nostra causa, no hem perdut el coratge i continuem avançant sense por. Un dia la nostra lluita i la nostra resistència pacífica serà un exemple per al món sencer, un exemple de convivència, d'amor a la pau, d'amor a la vida. *Inch'allah*.

La paraula que he triat és Tolerància. Per a mi és igual a la pau eterna. Malgrat tot el patiment que he vist i viscut, sento en el meu interior tolerància, fins i tot amb els meus botxins. Els he dit a la cara que han de tenir la valentia de reconèixer els crims que han comès. Que han de tenir coratge per demanar perdó. No busco venjança, ni sento ràbia, en absolut. M'ajuda l'energia positiva que emana de la tolerància.

He triat fotografiar-me en aquestes dunes prop d'El-Aaiun. Al maig del 2006 vàrem trobar aquí l'esquelet d'un sahrauí enterrat amb la seva roba, la seva *darraa* i els seus pantalons amples, i amb un manta negra com les que vàrem conèixer a les presons secretes. Estem segurs que aquí hi ha una fossa comuna i que la meva mare també està enterrada aquí sota la sorra. I exigim una investigació oficial al Regne del Marroc. Perquè hi hagi justícia i puguem enterrar les restes dels cossos dels nostres éssers estimats i honrar les seves ànimes d'acord amb la nostra religió.

Perquè hi hagi pau.

TOLERÀNCIA

AMINATOU HAIDAR

Presidenta del Col·lectiu de Sahrauís
Defensors dels Drets Humans CODESA

TERRITORIS OCUPATS - SÀHARA OCCIDENTAL

Sóc una de les tantes víctimes de l'ocupació i la repressió marroquina, i de la desaparició forçada. Des de 1987 fins a 1991 vaig estar internada en un centre de detenció clandestí.

Vaig ser alliberada amb motiu del pla de pau i l'alto-el-foc. Vaig sortir d'allí amb un compromís indestructible amb els més de, a dia d'avui, 500 desapareguts sahrauís. Sense Internet, sense línia telefònica internacional, patint amenaces i presó, un grup d'activistes vam poder aconseguir trencar el mur del bloqueig polític i informatiu. Gràcies al gran sacrifici de molts, el meu poble va poder vèncer la por quan va esclatar la Intifada Sahrauí del 2005.

Des de llavors, i gràcies al reconeixement d'institucions internacionals, he pogut viatjar explicant la situació alarmant que patim, i he rebut guardons que considero premis a la resistència civil no violenta de tota la societat sahrauí.

Amb la vaga de fam que vaig realitzar a l'aeroport de Lanzarote el 2009 jo volia demostrar que la legalitat internacional, els drets individuals i col·lectius de les persones, i la seva dignitat, estan per sobre dels interessos econòmics i polítics. Va ser una victòria per al meu poble: aquells dies la causa sahrauí va centrar l'atenció mediàtica internacional. Aquesta victòria ens va enfortir, i en menys d'un any vam ser capaços d'organitzar el Campament de la Dignitat de Gdeim Izik.

Els joves ens demanen armes per atreure l'atenció de la comunitat internacional, Em preocupa que no tinguem mitjans per educar-los en els principis de la no-violència, de la solidaritat i de la igualtat. No vull veure que al meu poble li passa el mateix que està passant al poble de Líbia o d'Egipte.

Darrere de mi hi ha el centre de detenció clandestí de la Brigada d'Intervenció Ràpida BIR, on ens van internar primerament en 1987. Desitjo que perduri la Memòria d'aquesta vergonya. He triat sortir amb ulleres negres: ens van obligar a tenir els ulls embenats durant els quatre anys de la captivitat. No, no em posaré una bena negra com la que ens van obligar a portar. No desitjo provocar els policies que ens vigilen constantment, no vull que per això tu siguis expulsat al teu país.

DESAPARICIÓ

SULTANA JAYA

Sotsdirectora de la Direcció del
Futur de la Dona Sahrauí

TERRITORIS OCUPATS - SÀHARA OCCIDENTAL

Vaig créixer veient com no podíem dir públicament que érem sahrauís. No vaig saber quina era la bandera sahrauí, aquesta que m'he posat ara al cap per a la fotografia, fins a la Intifada sahrauí el 2005. Per a mi, la Intifada significa Independència, i va ser així com la vàrem anomenar: el moment en què tots els sahrauís vam tenir el coratge de sortir al carrer per cridar i reclamar els nostres drets. I va ser la dona sahrauí la que va presidir la Intifada. Ella és la que és a totes les manifestacions, la que s'enfronta a les autoritats d'ocupació. La que representa la nostra Independència.

Hi ha moltes coses que han canviat des del 2005. Ara podem reclamar en veu alta les nostres demandes d'autodeterminació, als carrers, i la nostra veu arriba també a l'estranger. Hem trencat el bloqueig, hem sortit al món.

Vaig perdre un ull com a conseqüència de repetits maltractaments policials en una protesta d'estudiants sahrauís a Marràqueix, el 2007. Però el meu és únicament un petit exemple de tot el que ha suportat la dona sahrauí als Territoris Ocupats: el patiment en silenci de les mares dels màrtirs, de les dones soles a càrrec de la família amb els seus marits a les presons, tantes dones empresonades, violades, colpejades...

Jo em sento forta, abrigallada per la solidaritat del meu poble, em falta un ull, però tinc molts ulls amb mi. La nostra pàtria ens demana molt a tots i totes: he triat la paraula Pacència perquè això és el que necessitem per aconseguir el que perseguim.

El colonialisme marroquí busca destruir la cultura sahrauí, per això vull ser fotografiada asseguda a l'*am-shakab*, un moble que es troba en totes nostres haimes. Fa la funció d'armari, on es guarda la roba i els estris de la llar, i és un símbol de la nostra cultura. Ens veiem obligats a viure en cases modernes, però no oblidem les nostres arrels.

PACIÈNCIA

MARIAM BORHIMI

Membre de l'Equip Mediàtic Sahrauí

TERRITORIS OCUPATS - SÀHARA OCCIDENTAL

L'Equip Mediàtic Sahrauí ha estat el primer grup organitzat que ha trencat el bloqueig informatiu provocat per les forces d'ocupació colonialistes. Els nostres equips són senzills: telèfons mòbils i càmeres de vídeo petites, i treballem en un "camp minat" on comprometem diàriament la nostra integritat física i la nostra llibertat. Però continuem lluitant i fem les cobertures audiovisuals a totes les ciutats dels Territoris Ocupats: les violacions dels drets humans, els abusos a les manifestacions, les declaracions dels activistes sahrauís, l'activitat internacional dels nostres líders, les denúncies per detencions, judicis i desaparicions il·legals. Utilitzem les xarxes socials i publiquem constantment a la nostra pàgina de Facebook: *Equipo Mediatico*.

Jo vaig ser la primera dona a integrar-me a l'equip, però ara s'hi han unit més companyes. El meu paper principal és ser a primera línia a les manifestacions a El-Aaiun, encarant-me a les forces de seguretat marroquines. Allà és on hi ha el meu cor, encara que la càmera, per descomptat, és un instrument valuós de lluita que també empenyo.

M'hagués agradat fer aquesta foto al carrer, el meu territori, però ens arriscàvem al fet que tu i jo patíssim repressions. Per això vam venir al mar. Tinc una relació emocional especial amb l'oceà: és alguna cosa que no pots tancar ni dominar. Obert. Per a mi simbolitza el crit sahrauí: Llibertat. El mar forma part de la vida i la geografia dels sahrauís. I fa massa que patim el pillatge dels nostres recursos pesquers. Em dol saber que molts nens dels Campaments somnien poder veure un mar que no coneixen, jugar a les sorres daurades de les costes dels Territoris Ocupats.

Des d'aquí demanem acompanyament internacional perquè la nostra resistència no violenta es conegui al món. Convidem persones de tot el món a visitar-nos perquè siguin testimonis d'una violència d'Estat que cada dia resulta més difícil de no respondre amb violència. Patim segregació i falta d'oportunitats laborals i educatives per ser sahrauís a la nostra pròpia terra. Resulta molt complicat resistir-se a la temptació d'empenyar les armes de nou.

LLIBERTAT

NADHIRA MOHAMED

Activista sahrauí
Protagonista de la pel·lícula *Wilaya*

LA DIÀSPORA - MADRID

Sóc filla d'un lluitador, Luchaa Mohamed Lamin. Vaig néixer als Campaments, però visc a Espanya des dels 12 anys. El deure i la responsabilitat de qualsevol sahrauí, fora dels Campaments o dels Territoris Ocupats, és ser un ambaixador de la nostra causa. Ho devem als que han mort per defensar-la. I als que han de venir.

Les filles de l'exili ens hem adaptat a la vida a Espanya, som dones preparades i també lluitadores. Potser moltes no vestim la melfa, però no per això deixem de sentir-nos sahrauís.

Les nostres dones continuen inculcant als seus fills la cultura de pau, quan realment el que et surt de l'ànima és defensar-te. Elles han estat les que ha aixecat els Campaments, les que han exercit de mestres, de metges, de mares, de ties... Els seus marits no faran res sense el seu consentiment, per respecte a les mares dels seus fills. Al Sàhara és motiu de vergonya i rebuig que un home pegui a la seva dona. I aquí, tan avançats i encara existeix la violència de gènere?

Que fins a quan durarà la nostra resistència pacífica? No ho sé. Continuem fent cas al Front Polisario, quan ens demana confiar en què la via pacífica funcionarà. Però qui va trencar l'alto-el-foc amb el brutal desmantellament del Campament de Gdeim Izik va ser el Marroc. Estic farta de la hipocresia d'Occident, que ens demana evitar la guerra, i no fa res perquè s'apliquin les resolucions internacionals que ens donen la raó. De debò que la gent s'estranya que vulguem tornar a les armes?

El meu pare va ser un dels fundadors del Front Polisario, i ho va donar tot pel nostre poble i per la nostra causa. I veure que es mor als meus braços a causa d'un càncer, sense que hagi pogut tornar a la seva terra, alliberada... Això em provoca un dolor infinit.

Desitjo fotografiar-me al carrer: les meves germanes dels Territoris Ocupats no ho poden fer sense arriscar-se a ser empresonades. Al barri madrileny de Lavapiés, la meva segona casa: simbolitza la multiculturalitat, la solidaritat, la cultura del troc. On senegalesos, llatins, xinesos, marroquins, sahrauís... conviuen. I poden ser amics.

DOLOR

MARIAM ZEID

Desminadora

TERRITORIS ALLIBERATS - SÀHARA OCCIDENTAL

Em trobo a Timkerdad, Mijek, als Territoris Alliberats, a 640 km al sud de casa meva als Campaments. Sóc molt a prop del Mur de la Vergonya: durant la guerra, el Marroc va construir el que és l'estructura militar més llarga del planeta, un mur en el desert de més de 2.500 km, ajudat per països com Israel i França. Divideix la nostra terra en dos, de nord a sud: a l'oest queden els Territoris Ocupats pel Marroc i a l'est el Sàhara Alliberat pel Front Polisario. Està custodiat per 100.000 soldats marroquins, que van sembrar més de 5.000.000 de mines antipersona. Els sahrauís a banda i banda del mur són els que sofreixen les conseqüències d'aquesta sembra assassina: la nostra gent és majoritàriament nòmada, i constantment es produeixen víctimes entre els pastors i les seves famílies.

Jo descontamino la meva terra d'aquests paranys mortals. Estic provant que les dones poden fer-ho tot, fins i tot aquelles coses que els homes pensen que no podem fer. Aquesta és una tasca que demana molta valentia i un gran esforç físic, perquè es treballa sota dures condicions climàtiques i amb alt risc. Són desafiaments que afronto a diari i això m'enorgulleix enormement. Estic segura que totes les dones sahrauís també se senten orgulloses del treball que duc a terme.

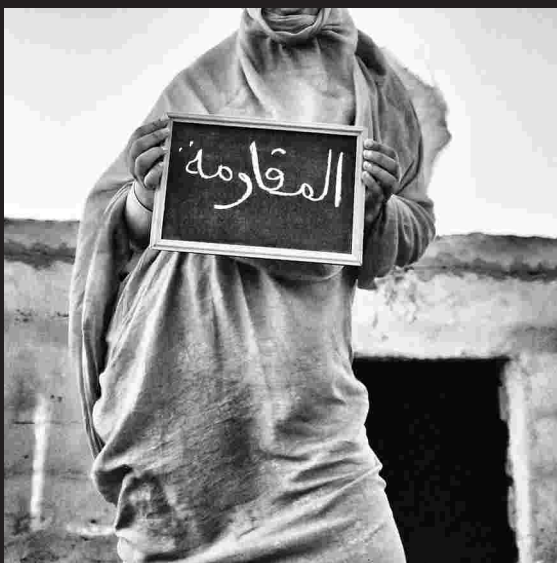
Vaig sentir un anunci a la ràdio: el programa de desminat buscava tres dones. Vaig pensar que no estaria sola, que hi hauria dues noies més amb mi, així que vaig anar a Rabuni per presentar-m'hi. Els responsables ens van explicar que seríem molt lluny de casa, suportaríem temperatures extremes, fariem una feina molt perillosa. I em vaig adonar que tots aquests desafiaments em motivaven.

En cap moment no hem sentit discriminació. Fem les mateixes tasques que els nostres companys. Som un equip en tots els sentits, ens donem molt de suport mútuament. És la millor ajuda psicològica que podríem tenir.

Com que tu no podies arribar fins aquí, vàrem decidir que les fotos la faria l'Abba Mustaf, un company meu, i hem fet aquesta entrevista per Skype. L'important és que se sàpiga la història d'un mur infame i d'unes dones persistents que no defalleixen. La Persistència és el que fa ser una bona desminadora. El que fa ser a la dona sahrauí.

PERSISTÈNCIA

SALMA LIMAM

Integrant del Centre Mediàtic i de Comunicació Sahrauí
Membre del Comité de Gdeim Izik

TERRITORIS OCUPATS - SÀHARA OCCIDENTAL

Sóc una lluitadora, com totes les dones sahrauís. El meu lloc és al carrer, al costat de la meva gent en les protestes i les manifestacions.

Vaig participar en el Campament de Gdeim Izik, el Campament de la Dignitat, com una sahrauí més. Vam ser dels primers que ens instal·làrem allà. Primer van ser 40 haimes, després 100, 200... fins a arribar a més de 7.500, on vàrem conviure en ordre i en pau més de 25.000 persones.

Existien comissions de seguretat, de neteja, d'alimentació... Ens vam demostrar a nosaltres mateixos que podíem organitzar-nos i dur a terme una protesta pacífica massiva. Això és el que va alarmar els marroquins, que ens van desallotjar violentament.

Aquell dia ens van llançar gasos lacrimògens, i la meva àvia va resultar intoxicada, com molts ancians que hi havia, i va morir hores més tard. Encara la plorem. Ningú no podia sospitar que les autoritats d'ocupació intervindrien per acabar amb el campament. No ens vam poder defensar contra aquesta brutal acció, l'única cosa que teníem contra ells eren pedres. Ells en canvi van utilitzar gasos, aigua a pressió, porres, bales de goma, armes de foc, un helicòpter...

Vam tornar a la ciutat i ens vàrem manifestar, la majoria érem dones. L'exèrcit es burlava de nosaltres: "On són els vostres homes, on són els homes sahrauís?". Nosaltres els responíem: "Els nostres homes són a les vostres presons!". Es van veure obligats a alliberar la majoria de detinguts, però 22 continuen a la presó, nou dels quals condemnats a cadena perpètua.

Tot això ens proporciona més força i coratge per difondre el problema de la nostra ocupació, per continuar resistint. Espero que la comunitat internacional vegi com els sahrauís van donar un exemple d'alliberament amb el campament de Gdeim Izik, que va ser el primer aixecament popular de la Primavera Àrab.

He volgut que tornéssim al lloc on va créixer el Campament. Darrere meu, la casa que serví d'intendència i infermeria. Hem hagut d'esquivar els controls policials a la carretera, conduint a través del desert, per arribar fins aquí. Venir aquí continua estant prohibit per a nosaltres. Aquest lloc ha estat vigilat per les forces d'ocupació fins fa tres setmanes.

RESISTÈNCIA

ABIDA MOHAMED ZAID

Integrant de l'Associació de Familiars de Presos i
Desapareguts Sahrauís AFAPREDESA

Investigadora social per a la Unió Nacional
de Dones Sahrauís

Membre del grup per la noviolència NOVA

CAMPAMENTS DE REFUGIATS - TINDOUF, ALGÈRIA

Sóc una jove refugiada sahrauí nascuda a l'exili dels Campaments. Vaig acabar l'educació secundària i després la meva carrera universitària de Biologia a Algèria. En tornar vaig veure que tota la formació que havia rebut va ser gràcies al meu poble. I que el meu poble em necessitava. Formo part d'iniciatives i projectes socials i pro-drets humans. Amb un grup de joves vàrem fundar NOVA el juny del 2012.

Havíem rebut una formació sobre estratègies no-violentes, i vàrem veure que podíem canviar la idea que les armes suposen una solució ràpida als nostres problemes: aquí es creu que amb la guerra es va aconseguir més que en 20 anys d'alto-el-foc. Però estem parlant d'una guerra que enfrontaria un poble contra un Estat: el Rei del Marroc no dubtarà a l'hora de sacrificar els seus súbdits per aconseguir el que persegueixi i per a nosaltres cada vida és un tresor. Convèncer la societat sahrauí que la noviolència pot aportar a la causa resultats tangibles no serà fàcil. Necessitem ajuda. Estem nedant contra un corrent molt fort, alimentat per l'escepticisme dels nostres i la violència i la indiferència de l'exterior. Hem de plantejar accions clares amb gent compromesa a dur-les a terme.

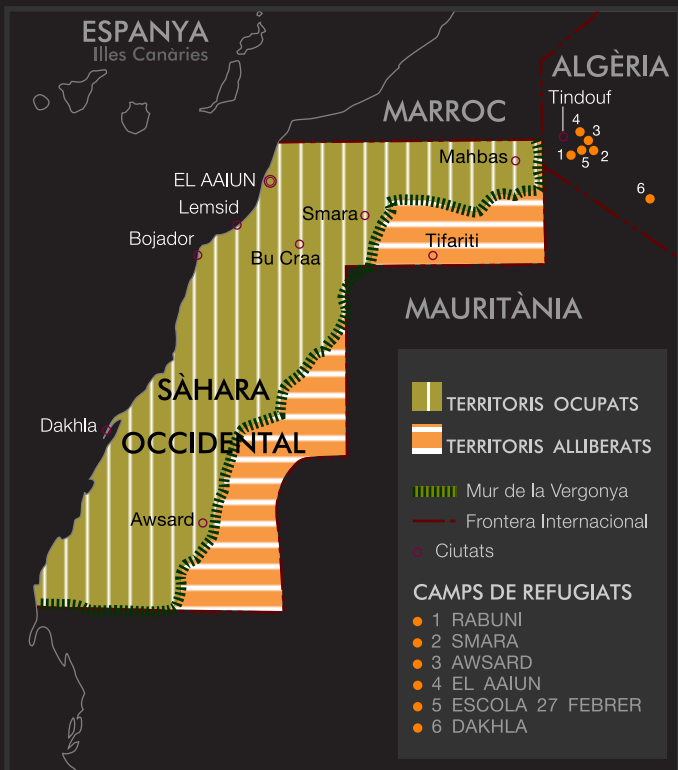
Ens hem apropat a activistes marroquins que arrisquen la seva llibertat si expressen obertament que tenen contacte amb sahrauís. Ens expliquen que la societat marroquina està influenciada per la propaganda oficial del seu Govern, que assegura que som terroristes i enemics del seu poble. Tinc molta fe en la societat civil marroquina: la revolució sempre sorgeix del poble, que pot canviar un règim. I ells estan vivint aquest procés de lluita.

I la meva lluita és per la Sobirania sobre tots els nostres territoris i sobre el nostre futur com a nació. Com a dona, reivindico que les sahrauís gaudim d'una sobirania sobre les nostres persones i els nostres actes com no ho poden fer moltes dones al món.

Vivim al desert, en una zona del món on es fa difícil imaginar que algú o alguna cosa hi podria sobreviure. I el món està intentat enterrar sota aquesta sorra la causa sahrauí, impedint que se sàpiga el que està passant. Però som aquí. Supervivents. Decidits a tirar endavant.

SOBIRANIA

Dedicat a totes les persones dels Territoris Ocupats, dels Campaments de Refugiats i de la Diàspora que han cregut en el projecte i facilitat la seva realització: si resulta significatiu serà sens dubte gràcies a elles. *Shukran*.

Jadiyetu El-Mohtar, representant a Espanya de la Unió Nacional de Dones Sahraüis (UNMS) FISahara. Campament de Refugiats de Dakhla, Algèria, Octubre 2013

